

Könyves utazás

A Balaton IV. rész

A Könyves utazás fejezetei Eötvös Károly *Utazás a Balaton körül* című munkájából származnak. Az utazás, melyen a 19. századi szerző részt vett barátaival, 1875-ben történt, a ma élő emberek születése előtt csaknem száz évvel. Talán más is beleborzong a gondolatba, hogy bizonyos helyeken mennyi ember járt már előttünk, hányan ültek le ugyanarra a kőre, hányan álltak megilletődötten a parton a naplementét vagy -felkeltét nézve, vagy pihentek meg ugyanannak a fának az árnyékában. Mennyi ismeretlen élet, mennyi különböző sors.

Eötvös Károlyhoz hosszú útján mi csak néhány keresztútnál csatlakozunk, de ezek a rövid kirándulások is rávilágítanak talán a régi balatoni élet egy-egy kis szeletére, első ránézésre talán számottevőnek sem tűnő emberi vagy természeti jelenségekre, amelyek mégis összefüggésben

lehetnek valamilyen módon velünk, a ma élő emberrel. Betekintésünk öt részből áll. Jelenleg Ön a 4. részt olvashatja, melyben bepillantást nyerhetünk egy betyáros romantikus szerelem alakulásába.

IV. Répa Rozi

“Répa Rozi - Billegében,

Játszik a Sobri ölében.

A nyakát általszorítja:

Száját csókra igazítja.

Répa Rozi volt Sobri Jóska szeretője. Sobri Jóska volt az ország legdelibb betyárja. Ifjú, bátor, csodaszép, legények büszkesége, asszonyok bálványa. Vér nem tapad kezén. Kincset nem gyűjt, szegény embert nem bánt. Amit úrtól, paptól, zsidótól elszed: felosztja a szegények közt. A Bakony az ő országa, száz bujdosó legény kísérője, csillagos ég szabad hajléka, Répa Rozi a szeretője. Senki se tudja azt: ki volt apja-anyja. Senki se tudja azt, hol volt elmúlása. Tizenkilenc esztendő óta nincs már róla hír a világban. Aludjatok tovább, vármegyék kormányzói, Sobri Jóska hamvát elhordta már a szél, hírét-nevét csak kevesen őrzik.

Hát szeretője őrzi-e még? Él-e még Répa Rozi? Szőke volt-e? Barna volt-e? Van-e kis hajléka, vagy kitalálták a világba? Vagy cédán éli világát, vagy szíve megszakadt?

Rá gondoltam. Róla álmodoztam. Dús János barátom mellett, ott a pokrócon jóízűen hortyogott.

Az edercsi és vitai kakasok szava rég elhangzott. Megkerestem a Göncölszekeret. Nagyot hajlott már a rúdja, éjjél körül járt az idő, s én mégse tudtam aludni.

Csendes volt a világ. Talán a föld kerekiségén nincs oly hely, ahol akkora volna a csöndesség, mint a Balatonon, mikor nem fúj a szél. A nádas lakói is rég elaludtak, s még egy se ébredezett.

Egyszer zörgést hallok a csárdánál, mintha járkálna valaki. Felülök, odanézek. Répa Ferkó áll a csárda előtt, kalap nélkül. Napkelet felé néz. Talán azt nézi, mutatkozik-e már a hajnal?

- *Valamit kérdeznék, Répa!*
- *Tessék csak.*
- *Mennyire van ide a "Billege"-csárda?*
- *Valami két óra járás gyalogszerrel.*
- *Hallotta-e kend ezt a népdalt: "Répa Rozi Billegében: Játszik a Sobri ölében."*
- *Miért kérdi ezt az úr?*
- *Mert kendnek is Répa a neve, meg annak a lánynak is, meg hogy Billege is ezen a tájon van.*

Répa Ferkó hallgatott. Sokáig hallgatott. A telehold éppen az ő alakjára világított, s én jól odanéztam. Akart is szólni, nem is. Bal kezével oldalt hajtotta haját a homlokán. Utóbb mégiscsak szólt.

- *Hogy nem tud aludni az úrfi?*
- *Eszembe jutott lássa ez a népdal, s aztán eszembe jutott a szegény Répa Rozi. Él-e még, vagy hová lett?*
- *Nagy eset az, úrfi, látom, hogy jó szívvel emlékezik meg Roziról, hát csak elmondom, ha már nem akar aludni.*

Odajött hozzám, négy lépésnyire leült az árokpárt szélére, s elkezdte beszélni Répa Rozi esetét.

- *Igaz, hogy a Rozi az én édes húgom volt, de csak egy esztendővel fiatalabb, mint én. Ha élne, vagy ha most is él, harmincnyolc esztendőnél nem idősebb. Derék, szép, szemrevaló lány volt, de nagyon szegények, zsellérgyerekek voltunk, hát el kellett szegődnünk.*
- *Én elszegődtem erre-arra, volt több helyem is. A húgom elszegődött a Diskay uraság malmába a molnármesterhez. Nem messze van ide az a malom; ott van Kisapáti körül az Eger vizén. Ne lett volna talán rossz helye, de hogy történt, hogy se történt, az uraság valamelik*

rokona rávetette a szemét, s elkezdte a lányt hitegetni, csábítani, csiklandozni. Egy ízben nagyon is szorongatta a lányt, de az se volt röst, úgy föltaszította az urat, hogy az a fogaskerékhez esett: az Isten őrizte, hogy kegyetlen halállal meg nem halt. Mégis nagy eset volt, mert látta a gazda, látták az őrlők, és a cselédek, s az az úr bosszút esküdött. Nem is maradt ott a húgom egy pillanatig se, pedig estefelé járt az idő, hanem nyomban átmenekült az "Ürgelyuk"-csárdába.

- *Az "Ürgelyuk"-csárda ott fekszik a Szentgyörgy-hegy lábánál a kocsíút mellett, amelyen Kispátiból megy az ember Tapolcára. Alig egypár puskalövésnyire volt a malomtól. Most is megvan, s most is az a zsidó van benne, aki akkor volt. Ő is csak úgy tudja ezt a dolgot, mint én. Ismerte is már a húgomat, mert nem egyszer ment oda borért húgom az őrlők számára. Meglátja a zsidó a lányt, amint szomorúan odaér a csárda elé, s azt mondja:*
- *Mi az, Rozi? Se üveg, se vászonkorsó, se csutora nincs a kezében?*
- *Nem is borért jövök most, hanem megyek haza, kiléptem a szolgálatból.*

Zsidó ember kíváncsi. Szereti tudni, mi történik a szomszédban. Addig faggatta a lányt, míg ez el nem mondta az egész esetet.

- *Igazad van, Rozi, eredj csak haza. De ma már tovább ne menj. Este van, hajnal előtt haza nem érnél, erdőn-mezőn mit bódorognál egész éjjel, maradj itt éjszakára.*

Úgy is lett.

Csakhogy estére kelve alig egy óra múlva megjött Sobri tizenkettő magával. Aznap valami csetepatája volt Sümeg körül a pandúrokkal, s ide jött nyugodni és éjszakázni. Valami történhetett, ami kedve ellen volt, mert mogorván szólt a kocsmároshoz.

- *No, zsidó, üres-e a csárda, vagy van valaki itt?*
- *Senki sincs itt, csak a Diskay-malombeli szolgálgó, ott bent van a feleségemnél.*

- *Azt a lányt látni akarom!*

Rozinak be kellett mennie az ivóba. Ott ült az ivóasztal közepénél Sobri Jóska, kalapját hátravágta, a bajuszát pödörgette, dupla puskája előtte feküdt az asztalon, cifra szűre a szék hátára téve. Három gyertyatartóban három szál gyertya égett előtte. Ez volt a szokás minden csárdában, ahova Sobri éjszakára benézett.

A lány reszketett. Ha a Diskay-uraságnál se volt maradása, mi lesz most a haramiavezérnél? Hét-nyolc rabló, haramia ott ivott már a vezér közelében, a többi pedig kiállt az útra vigyázónak. Az egyik Kisapáti felé, a másik Gyulakeszi felé, a harmadik Raposka irányában, két legény pedig Tapolca felé. Ott lakott a szolgabíró.

Sobri gyanakodott. Nagyon szép lány volt az én húgom, de annál inkább gyanakodott. Tudta, hogy a csendbiztosok, pandúrhadnagyok szép lányokkal szokták a híres duhajokat megejteni.

De az én húgomra hiába gyanakodott. Olyan igaz járatban volt az én húgom, mint a pap, ha gyóntatni megy. Észrevette ezt csakhamar Sobri is, és tovább nem kérdezősködött a lánytól. Csak nézte jószemmel. De a lány mégis reszketett.

- *Ne reszkess, édes húgom. Nem látja az többé fölkelni a napot, aki miatt egy hajad szála is meggörbülne. Eredj nyugodtan ki a konyhába, segíts kissé sütni-főzni a zsidóasszonynak, mert éhesek vagyunk. Azután aludd ki magad kedvedre, de egy szó nélkül reggelre se menj el a háztól. Talán lesz még egy szavam hozzád.*

A lány kiment a zsidóasszonynak segíteni. Sobri utánanézett, míg csak ki nem ment az ajtón. De amikor betette maga után az ajtót, még akkor is utánanézett. Mintha fekete tüzes két szemével az ajtón keresztül is látta volna azt a lányt.

Magához intett két legényt. Mógort és Fűmagot. Azt mondta Mógornak:

- *Peti, menjetek át a Diskay-malomba. Mondjátok meg a molnárnak, hogy menjen be sebtén az urasághoz; ha éjfélkor lesz is; költse föl az uraságot; az uraság pedig, ha görcs van is az ujjaiiban, azonnal írjon becsülettudó levelet, amelyben szánja-bánja bolond tüzességét, és szíve szerint való bocsánatot kér a lánytól mindazokért, amelyeket ellene vétett, de még azokért is, amelyeket ellene gondolt. A levélre pedig írja rá, hogy ez a levél adassék Répa Rozi becsületes szolgáló lánynak az "Ürgelyuk"-csárdában. Mondja meg a molnár az uraságnak azt is, hogy ha pedig ő azt a levelet meg nem írja a ti szavatokra, akkor odamegyek hozzá én magam, még ezen az éjszakán, legyen is rá elkészülve jól, s majd az én szavamra aztán megírja azt a levelet, csakhogy akkor a fülét ragasztom rá pöcsétnek.*

Mógor és Fűmag szó nélkül felálltak, magukra kerítették a szűrt, hónuk alá vették a puskát, s mentek újtjokra.

Sobriék pedig ettek, ittak, jól mulattak, jól aludtak.

Csak a vezér nem aludt. Fejét könyökére hajtá, s nézte azt a barna faggyúgyertyát, mely ott sercegett előtte, s melynek kanócán izzó gombák alakultak a halavány lángtól. Senki se merte elvenni a gyertya hamvát, mert a vezér nem szerette, ha a hamvévővel előtte kotorásztak. A Rozi is alhatott nyugodtan, Sobri se meg nem nézte, se nem kérdezősködött utána. Mintha elfelejtette volna.

Pedig dehogy felejtette el.

Alig pirkadt a hajnal: fölkelte a lány. S alig lépett ki a lány az udvarra: ott állt előtte Sobri Jóska. Kezében volt a levél, melyet két legénye még hajnal előtt mehozott a Diskay-uraságtól.

- *Jó reggelt, húgom.*
- *Adjon Isten, kendnek is.*
- *Tudsz-e olvasni, húgom?*
- *Tanultam is, tudok is.*

- *Ezt a levelet hozták neked az éjjel.*

Nekiadta a levelet. A lány felbontotta, elolvasta, s szeme is könnybe lábadt. A becsülete, jó hírneve immár tiszta.

Sobri ekkor azt mondta:

- *Volna még egy szavam, édeshúgom. Egyszer láttalak életemben, de mintha mindig ismertelek volna, amióta élek. Úgy érzem, mintha a szívemhez nőttél volna. Egész éjjel nem hunytam le a szememet, csak terólad gondolkoztam. Visszamehetsz a malomba, ha jónak látod. A hajad szála se görbül meg. Elmehetsz haza is, ha jobbnak gondolod. Bizonyosan akad szerencséd, mert derék, jó, szemrevaló teremtés vagy. De ha jó szemmel nézhetsz rám, jó szívvel lehetsz hozzám, elviszlek téged ide nem messze a Billege csárdába jó emberek közé. Légy mátkám, légy galambom, légy hűséges szívbelim. Hol elmegyek tőled, hol megjövök hozzád, de mindig a tied leszek. Szegénylegény vagyok, de Sobri Jóska vagyok. Vigyáznak, kergetnek, halálra keresnek. De egyszer csak vége lesz a hejsze-hajsának, s ha te is úgy akarod, s ha Isten is úgy akarja, valamikor meglesz az esküvőnk is. Gondold meg hát, édeshúgom. Vagy mégysz vissza a malomba, vagy mégysz haza jó anyádhoz, vagy jössz velem Billegébe.*

Megfogta a lány kezét. A lány lesütötte szemét s azt felelte:

- *Ha úgy rendelte az Isten, megyek kenddel Billegébe.*

Hej, hogy ütötte össze bokáját Sobri Jóska, csak úgy pengett a sarkantyú! Hogy kapta karjára, hogy kapta csókjára a lányt, csak úgy csattogott a lánynak ajka! Hogy rúgta be Sobri Jóska a csárda rozzant ajtaját, s hogy rivallt be a legényekhez!

- *Gyerekek héj, talpra hát, vagy hétszámra akartok aludni?*

Pedig alig aludtak még egypár órát. De azért egy pillanat alatt talpon állt valamennyi. Sobri pedig kezénél fogva megmutatta nekik a piruló lányt.

- *Ide nézzetek, itt az én szerelmem, szívbeli jegyesem, igaz hű mátkám. Ha sors úgy akarja, szerencse úgy hozza, Isten úgy rendelte: esztendőre vagy kettőre ott leszünk együtt a menyegzőnkön!*

Az öreg Milfajt, a legrégebb duhaj tudta, mi a rend.

- *Az Isten áldjon meg benneteket, Jóska, e tisztos leánnyal együtt, kívánjuk tiszta szívvel mind közönségesen.*

A duhajok egymás után odamentek a vezérhez, s mindegyik elmondta a maga áldását Sobrinak is, Rozinak is.

Csak Pap Andor morgott még azután is, ahogy áldását elmondta:

- *Asszony: vesződség; szerető: keserűség. Útra menőnek üres zsák is teher a vállán. Minek nekünk a menyasszony? Minek nekünk akármiféle asszony?*

Így lett az én húgom Sobri Jóska szeretője. Így ment oda a "Billege"-csárdába, s így maradt ott.”¹

Gondolatok, kérdések a szöveg után:

- Ön hogyan folytatná Répa Rozi és Sobri Jóska szerelmének történetét? Vajon mi történhetett ezután velük?
- Milyenek képzelte el a szereplőket, a helyszíneket?
- Milyen gondolatokat, érzéseket keltett Önben a fenti romantikus történet?

¹ Eötvös Károly: Utazás a Balaton körül. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1957. 331-337.